

KU KRITIKE BURŽOÁZNEJ FILOZOFIE

V dnešnej dobe boj proti buržoáznej filozofii znamená boj proti imperializmu, kolonializmu, rasizmu, boj za mier, socializmus, za víťazstvo marxisticko-leninského učenia. Nemožno ho oddeliť od urputného zápasu, ktorý zväzda pokroková časť ľudstva na čele s robotníckou triedou za odstránenie kapitalizmu, za vybudovanie novej socialistickej spoločnosti. Preto odhaľovať zvyšky buržoáznej ideológie, ktorá donedávna bola oporou reakcie u nás, nemilosrdne demaskovať a kritizovať najnovšie ideové výplody prisluhovačov buržoázie, ktoré otravujú vedomie ľudí v kapitalistických krajinách a ktoré sa snažia rôznymi prostriedkami a v rôznej forme prepašovať aj k nám zradcovia našich národov, patrí k prvoradým úlohám našich filozofických pracovníkov.

V tomto diskusnom príspevku chcel by som veľmi stručne ukázať, kde nám dnes treba hľadať najškodlivejšie zdroje zvyškov buržoáznej filozofie u nás a kde treba zamerať kritiku zahraničnej buržoáznej filozofie, ak chceme pomôcť najmä našej inteligencii.

Prvý zdroj máme u nás doma. Všetci dobre vieme, že ešte pred pár rokmi sa u nás propagovala idealistická filozofia, reakčná sociológia, estetika, rôzne moderné smery buržoáznej filozofie, že sa propagovali prednáškami na vysokých i stredných školách, knihami, verejnými diskusiami i súkromne, že sa propagovali populárne i vo veľmi učenom štýle. Na túto skutočnosť sa dobre pamätá časť našej inteligencie, ktorá študovala v rokoch 1945—1949.

Je veľmi správne, že sa kritizuje tzv. intuitívny realizmus, ktorý u nás hlásal Losskij a Dieska, ďalej fašistická filozofia Polakoviča i novotomizmus našich filozofov-teológov. Som však toho názoru, že tieto „filozofie“ tým, že sa otvorene kompromitovali svojím vzťahom k fašizmu, ľudáctvu, náboženskej mystike, stratili pôdu u drvivej časti našej inteligencie. Oveľa pevnejšie sa u nás prichytili moderné smery buržoáznej západoeurópskej a americkej filozofie, ako napr. realizmus, pozitivizmus a do určitej miery i existencializmus. Tieto smery vedeli rafinovaným spôsobom spojiť filozofický idealizmus s najnovšími výsledkami modernej vedy, ba i s určitými pokrokovými a sociálne naladenými heslami, ako sloboda, humanita, demokracia, ba i socializmus. Otravný jed týchto „filozofií“ pôsobil nielen v úzkom kruhu odborníkov a poslucháčov filozofie, ale i v radoch prírodovedcov, v populárnej forme, v rafinovanom rúchu prenikal i medzi širšie masy našej inteligencie. Ak sa nepriamo ešte dnes stretávame s pozostatkami týchto filozofií, je to preto, že sa skoro nič nepodniklo na ich likvidovanie, aspoň nie dôsledne a seriózne. Všetci však dobre vieme, že realizmus, pozitivizmus a existencializmus patrí medzi oficiálne a najrozšírenejšie smery buržoáznej filozofie, že sú veľmi používanou zbraňou imperialistickej buržoázie v boji proti vedeckému materializmu.

Na ich rozširovanie sa používajú všetky prostriedky, ktoré má dnes buržoázna propaganda k dispozícii. Čo je na nich zvlášť nebezpečné, to je niekedy dobre maskovaná tzv. vedeckosť, opieranie sa o moderné vedecké teórie, rafinované koketovanie s heslami pokroku, demokracie, socializmu. Nemožno podceňovať nebezpečenstvo týchto filozofií. Uvedomujú si to všetci pokrokoví filozofi a vedci ako u nás v tábore mieru tak aj v kapitalistických krajinách. Ako vážne berú otázku kritiky buržoáznych filozofií v SSSR, svedčí zriadenie sekcie kritiky súčasnej za-

hraničnej buržoáznej filozofie vo FU AV SSSR. Myslím, že si to musíme uvedomovať aj my, musíme im venovať aspoň takú pozornosť, akú venujeme kritike ľudáckej a klerikálnej filozofie.

Druhým zdrojom, z ktorého sa živia zvyšky buržoáznej ideológie u nás, je súčasná buržoázna prírodná filozofia. Chceme sa o nej zmeniť preto, že z nej najviac čerpajú ideológovia buržoázie proti vedeckému materializmu.

Prírodná filozofia je dnes na západe vo veľkej móde. Objemné, elegantné knihy, známi alebo neznámi autori pokúšajú sa navliecť na schátralú kostru filozofického idealizmu, agnosticizmu najnovšie výsledky bádania v prírodných vedách. Ba i takí náboženski horlivci ako personalista Hocking zaoberajú sa problémami modernej vedy a ich vzťahom k náboženstvu. Hocking v knihe *Veda a idea boha* si nevolá na pomoc zjavenie, *Písmo sväté*, ale výsledky vedy a pokladá za potrebné dať vede novú duchovnú náplň. Je až zarážajúce, ako nehanblivo sa niekedy vedecké poznatky a teórie zneužívajú na podporu neveriteľných absurdností. No sú autori a veľmi zvučného mena, najmä z tábora novopozitivistov, ktorí sa vyznajú v technike maskovania a falšovania vedeckých právd nevedeckou filozofiou. Ďalej nie je zriedkavým zjavom, že známe vedecké authority, ktoré si získali meno svojou objaviteľskou prácou v tej-ktorej vednej disciplíne, pôsobia svojou autoritou i tam, kde sa pokúšajú filozofovať, prípadne kde sa chytia do osídél niektorej odrody idealizmu a túto propagujú. Ako príklad stačí uviesť meno známeho vedca svetového mena A. Einsteina.

Je preto prvoradou úlohou marxistických filozofov chrániť výsledky vedeckého bádania pred pokusmi o ich zneužitie idealizmom. Je potrebné odhaľovať rafinované úskoky pozitivistov pri výklade vedeckých zákonov a ich konštrukciách vonkajšej skutočnosti. A pretože najmä u prírodovedcov je nebezpečie ovplyvnenia idealistickým zovšeobecňovaním vedeckých poznatkov autoritami vo vede, musí byť povinnosťou filozofických pracovníkov pomáhať odhaľovať idealizmus, zakrývajúci sa rúškom „vedeckosti“, „objektívnosti“.

Tretím veľmi škodlivým zdrojom reakčnej ideológie je súčasná buržoázna politická filozofia.

Všetci vieme, že dnes imperialistická buržoázia podniká silné útoky na suverenitu národov. Usiluje o vytvorenie takej spoločenskej organizácie, v ktorej by politika, hospodárstvo, kultúra stratili národný charakter a boli by riadené nadnárodnými orgánmi a inštitúciami. Myslím, netreba hovoriť, ako tieto pokusy súvisia s úsilím najreakčnejších živlov amerického imperializmu o svetovládnu. Ohromné štáby buržoázných ideológov, národohospodárov, právnikov atď. sú zainteresované pri riešení problémov, ktoré súvisia s vytvorením takej organizácie. A je to predovšetkým politická filozofia, ktorá vedie čelný útok na suverenitu národov, ktorá všetkými prostriedkami propaguje ideu tzv. zjednotenej Európy a tzv. zjednotenej sveta. Pred rokom bol v Paríži s patričnou reklamou založený Ústav politickej filozofie, ktorý má sústrediť ideológov novej spoločnosti, usmerňovať ich prácu a vychovávať tzv. vládnúcu elitu.

Program imperialistického zjednotenia sveta hlásajú aj posledné a súčasné knihy najpoprednejších buržoázných filozofov. Sú to knihy nedávno zomretého amerického filozofa Santayana, potom Russela i hlavy reakčnej filozofie v západnom Nemecku Jaspersa.

Všetky pokrokové sily na západe vyvíjajú úsilie na zmarenie týchto nebezpečných pokusov imperialistickej buržoázie. Odhaľujú masám ľudu, že tieto pokusy

sú prejavom rozkladu kapitalistického zriadenia, bezmocnosti buržoázie zamedziť nástup robotníckej triedy. Týmto silám treba pripísať zásluhu na stroskotaní EOS, tieto sily dnes bojujú proti ratifikácii londýnskych a parížskych dohôd.

K teóriám, propagande, ktoré rozvíja súčasná buržoázna filozofia, sa nemôžeme ani my ľahostajne a nevšímavo chovať. Nemôžeme preto, že aj k nám prenikajú, a to jednak v rúchu kozmopolitizmu a jednak v rúchu buržoázneho nacionalizmu. Ľudácke živly, ktoré u nás nesporne pôsobia, neukazujú svoje snahy na rozbitie štátnej jednoty našich národov v propagovaní slovenského štátu, ako to bolo pred vojnou, ale v propagovaní akejsi slovenskej autonómie v rámci tzv. novej zjednotenej Európy. Ako sa mýlia tí, ktorí ľudácku ideológiu dnes hľadajú v starom rúchu, napr. v Polakovičovej filozofii, ktorí bojujú proti starým zbraniam ľudákov.

Uviedol som tri zdroje buržoáznej filozofie, z ktorých, ako si myslím, najviac čerpá naša reakcia. Podnikli sme a podnikáme málo na ich odstránenie. A myslím, že tu nás čaká najviac práce.

VOJTECH FILKORN

TVORENIE POJMOV VO FILOZOFII

Náš diskusný príspevok chce osvetliť niektoré problémy konkrétnej metodológie v oblasti filozofie (dialektického materializmu). Aby sme boli celkom konkrétni a aby príspevok nebol príliš dlhý, všimame si v ňom predovšetkým tvorenie najzávažnejšieho filozofického pojmu — pojmu hmoty. Krátkosť času nedovoľuje, aby nám mohlo ísť o úplnosť. Nadhadzujeme len niektoré problémy.

Pojem hmoty a možnosti jej poznania tvorí centrálnu časť materialistickej filozofie. Pojem hmoty je východisko, z hľadiska ktorého sa posudzujú ostatné problémy. Dokonale spracovaný filozofický pojem hmoty je súčasne aj jeden z cieľov materialistickej filozofie a dôležitý nástroj jej boja s idealizmom. V každej dôsledne materialistickej filozofii pojmom hmota sa vyjadruje najhlbšia podstata skutočnosti a skutočná, hlboká jednota sveta. Preto tento pojem má všeovládajúce, primárne postavenie; ním sa dajú vysvetliť a zjednotiť javy všetkých, teda i spoločenských oblastí.

Pojmy, ktoré sa vzťahujú na každú oblasť skutočnosti, t. j. na celú skutočnosť, a ju odrážajú, voláme filozofické *kategórie*. V predmarxistických filozofiách nebola hmota kategóriou, a to ani v predmarxistických materializmoch, lebo tieto neboli dôsledné, čo platí aj o L. Feuerbachovi, ktorý bol v spoločenskej oblasti idealistom,¹ keďže nepostihol jednotu a hlbokú spätosť spoločenskej oblasti s prírodou, t. j. nechápal svet ako kvalitatívne diferencovanú jednotu. Jeden z cieľov tohto príspevku je dôkaz kategoriálneho charakteru pojmu hmoty, t. j. dôkaz hmotnosti celej skutočnosti. S kategoriálnym charakterom pojmu hmoty súvisí kategoriálny charakter priestoru, času, kvantity, pohybu a zákonitosti, t. j. tá okolnosť, že každé bytie je priestorové, časové, že každý proces je zákonitý atď. Tieto naše tvrdenia sú priamo zamerané proti objektívnym idealistom. V marxizme hmota je najdôležitejšia kategória, je konkrétna jednota ostatných kategórií, ktoré sú zasa jej konkrétnym určením, t. j. vyjadrením jej všeobecných, absolútnych prejavov. Kategórie kvantity, kvality, zákonitosti a iné majú zmysel len v ich spojitosti s hmotou. Z určujúcej

¹ K. Marx — F. Engels, *Vybrané spisy II*, Praha 1950, 393.